

Livet paa Fanø i Midten af forrige Aarhundrede.

Af Etatsraadinde Sine Godskesen (†) i København.

DER er talt og skrevet skønne og dybe Ord om Danmark, om vort lille Øland, svømmende i de brusende Bølger, og disse Ord har prist alt, hvad det rummer af mildt og fredeligt og af mørkt og ensomt — og, i Sandhed, saa lille vort Land er, det ejer dog mange Forskelligheder, og vi kan blive gamle, før vi lærer at kende vort Fædreland rigtig til Bunds.

Jeg er kommen i Tanker om at ville skrive noget om en enkelt Del deraf, som er ret ejendommelig, men indtil nu, i den allersidste Tid, har staaet som ukendt for en stor Del af Befolkningen her i Landet. Det er den lille Ø Fanø, der ligger i Vesterhavet, ved den jyske Kyst, ikke langt fra Ribe.

Ja, det véd nu alle — og i de sidste Aar vides det ogsaa baade her og i Udlandet, at Fanø har de dejlige Bade med det friskeste Bølgeslag og den blødeste, skinnende hvide Sandbund, at man der kan bo flot og bekvemt, faa udmærket Forplejning, høre storartet Musik, danse og more sig paa alle Maader i det mest fashionable Selskab — kort sagt: opnaa alt, hvad man ønsker sig — naar man kun har Penge nok til at tilfredsstille Ønskerne.

Men i Midten af forrige Aarhundrede, da havde

Fanø et ganske andet Udseende, og her saas ikke mange Mennesker om Sommeren, ud over Øens egen Befolkning, der levede paa sin ejendommelige Manér, som den ogsaa, i Forbigaaende sagt, holdt for den eneste rigtige, og for hvilken „Fastlandsfolkenes“ Begreber og Skikke stod langt tilbage. Talrig var Befolkningen jo ikke, og meget sjælden forøgedes den ved indvandrede fra Fastlandet, hvilke hovedsagelig bestod af de faa Embedsfamilier, der jo som oftest ikke opholdt sig mange Aar paa Øen.

Fanø er kun to Mil lang og ikke bred, og saa godt som alle dens Indbyggere boede den Gang samlede i to smaa Byer, Nordby paa Nordsiden, og Sønderho paa den sydligste Spids. Imellem de to Byer laa kun et Par Gaarde, hvis Ejere dyrkede Jorden og altsaa holdt Heste og Vogn, der da kunde lejes af andre Folk paa Øen. Kørevejen mellem Byerne gik gennem Midten af Landet, der for Størstedelen var bevokset med Lyng; men vilde man gaa, hvad mange gjorde, foretrak man oftest Vejen langs Strandkanten, da Såndbunden her var haard og fast, og den tillige var smukkere. Indenfor den laa den hvide Klitrække, for en Del bevokset med Marehalm, der gav den et svagt blaaliggrønt Anstrøg. Denne Marehalm blev fredet som et Middel mod Sandflugten, og den Mand, der førte Opsyn med dette Arbejde, benævnedes „Helmkongen“, da Marehalmen kaldtes „Helm“.

Post gik der daglig frem og tilbage mellem Byerne; men den var gaaende hveranden Dag, og naar man altsaa fik Pakker fra Fastlandet til Sønderho, maatte de under Tiden ligge i Nordby til næste Dag. Man sendte altid selv Bud paa Posthuset efter sin Post, baade Breve, Aviser og Pakker, men ofte kom Budet

hjem med den Besked, at der kun var „æ Lerre“ — den tomme Postsæk, — hvilket jo ikke var nogen oplivende Meddelelse. Var man saa heldig at faa større Pakker, blev de altid „hjulede“ hjem, og en Trillebør — en „Bahr“ — var et uundværligt Køretøj, som Kvinderne haandterede med stor Flothed.

Mændene paa Fanø var næsten alle søfarende og havde deres egne Skibe, med hvilke de drog ud om Foraaret i Fragtfart og vendte tilbage for at „lægge op“ om Vinteren, da de saa boede hver i sit Hus, aldrig større end til én Familie. Foruden disse Skipere var der kun i hver By en Præst, en Degn og Skolelærer, en Toldembedsmand, en Krovært, et Par Købmænd og nogle Haandværkere samt desuden i Nordby: en Birkedommer, en Læge, en Apoteker, et Par Lærere ved Navigationsskolen, en Grosserer og Konsul, og en Snedker, der gjaldt for et stort Geni, da han tillige var Fotograf. At Haandværkerne, der oftest hørte til Øens almindelige Befolkning, beskæftigede sig med flere Slags Arbejder, var meget brugt, da de mente derved bedre at kunne tilfredsstille alle; men at det ikke altid lykkedes, bevistes en Gang af en Snedker, da han skulde opsætte en Kakkelovn hos en tilrejsende Familie. Det var en af de da brugelige Ovne med mange Etager, og den naaede, i den lave Stue, næsten fra Gulv til Loft. Men da han endelig havde fuldendt dette Kunstværk, for første Gang i sit Liv, viste det sig, at der ikke kunde fyres i Ovnen, fordi den var vendt paa Hovedet, saa den maatte tages ned og vendes først, hvilket han imidlertid fandt saa ganske i sin Orden, at han dristig præsenterede en Regning paa: at opsætte, „nerbrække“ og igen opsætte en Kakkelovn med alt Tilbehør.

Foruden Distriktslægen i Nordby var der nu ogsaa en Læge i Sønderho, men det var en af de gamle tyske Barberer, og han regnedes kun med i et Par specielle Fag, hvori han sagdes at være dygtig; og da han var gift med en Fanø-Pige, var han som en af Landets egne. Forøvrigt var han paa en Maade forud for sin Tid, thi han paastod, at alle Sygdomme kom „fra de smaa Wurmer“, og den Teori havde ellers endnu ingen hørt om — derfor betragtedes den ogsaa som en fiks Idé af Manden, hvilken man velvillig holdt ham til Gode.

Kun meget faa Huse afveg fra den almindelige Type, som i Nordby Kirken og Præstegaarden samt enkelte af Embedsmændenes Privatboliger; i Sønderho laa derimod alene Kroen som en Idyl i Ensformigheden, midt i en blomstrende Have, helt op over Taget omslynget af Grønt og Roser, saa det var en Fryd for Øjet at dvæle ved denne Plet. Kirken derimod var jo nok lidt større end et af Husene, hvorimod den ikke udmærkede sig ved nogensomhelst Skønhed. Den var ganske lav og havde intet Taarn; Taget var fra den ene Gavl til den anden delt i to Dele, saa hver Gavl havde to Tage. Dette havde dog heller ikke tilfredsstillet Befolkningen, saa de havde allerede i 1779 faaet optaget Synsforretning over deres Kirke og deraf faaet at vide, at hvis den skulde helt nedrives og opbygges igen, vilde det koste „den Sum“ af 2502 Rdl. 4 R 12 β , og hvis den bedste Del fik Lov at blive staaende, vilde Udgiften blive 1766 Rdl. 1 R 13 β . Denne Opgørelse viser jo, hvor nøjsomme og smaaligt beregnende Fanøboerne var, og man vil forstaa, hvor umaadelig den Sum maatte være for dem, hvorfor de ogsaa i en Ansøgning „sukker og beder“ Kongen om

at ville bidrage noget dertil „af høj kongelig Naade“ og „allernaadigt“ selv bestemme, om Arbejdet skulde gøres helt eller til Dels; dog tillader de sig „i al Ydmyghed“ at formene, at det helst burde blive helt, da „Gulvet er i Jorden og omtrent et Par Alen dybere end Kjerkegaarden,“ hvorved, særdeles om Vinteren, „naar Tøebrøde indfalder, Kjerkegulvet er overflødt med Vand, der undertiden er saa høit, at der maa legges Bredder at gaa paa; ja, det som endnu er det allerværste, er, at naar Guds Tiennesten forrettes, og Kjerken er fuld af Folk, dripper saa meget Vand fra heele Loftet,“ — vel nok for en Del paa Grund af Tagets Bygning — „at Præsten og Menigheden bliver vaade, hvorved isærdeleshed Præsten og de som Gaa til Alters, og maa være der fra først til sidst, er færdig at tilsætte deres Helbred, da og Messeklæderne og Bøgerne idelig fordærvs, hvortil kommer, at man mangan Gang kuns kan høre lidt af Prædiken, saasom Kjerkens Lavhed og megen fugt og Damp af Folk, stæmmer Præstens Mæle og Udtale, ligesom ogsaa den idelige Drippen.“

Det maa dog ikke have behaget Kongen i sin høje kongelige Naade, at Kirken helt skulde nedrives, thi henved 100 Aar derefter havde den endnu de to Tage, hvilket dog senere er forandret.

De smaa Beboelseshuse lignede alle hinanden; de var kun enetages og med Straatag og et lille Kvistværelse i Gavlen under Taget, og de laa alle i én Retning for Vind og Vejrs Skyld. De havde mest deres Indgangsdør paa Midten. Paa den ene Side af denne laa en eller et Par Stuer, og paa den anden Side ogsaa nogle mindre Stuer og det saakaldte „Frammers“, et mindre Køkken, hvori der ikke blev lavet Mad,

skønt der var Komfur, og en Masse Kobber- og Messing-Husgeraad anbragt dels paa Komfuret, dels paa Vægge og Hylder; Væggene var beklædte med hollandske Fliser, saa det skinnede i Øjnene fra alle Kanter. Bagved dette Køkken laa et andet, hvor der blev kogt og stegt, og gennem det kom man til det Sted, hvor Mælken blev behandlet. Naar man gik fra Stuen derud til sit Arbejde, kaldtes det „at gaa fram“.

Maden lavedes ikke paa Komfur, men paa en aaben Skorsten, hvor der blev fyret paa den murede Bund eller i en Ildgryde, over hvilken den kogende Gryde stod paa en Trefod eller hang i en Jærnkæde, og ved Siden af Skorstenen laa den store Ovn, hvori Bagningen foregik, efterat Ovnen var lyst varm med Lyng og de saakaldte „Lysklyne“. Tørv var det vigtigste Varmemiddel. I Stuerne fik man Varme, naar en Bilæggerovn kunde stilles i Forbindelse med Fyrstedet, fra hvilket der saa fyredes i den — kunde dette ikke ske, maatte man enten faa opsat en Vindovn, hvilket var en stor Luksus, eller nære sig uden Varme. Men man opholdt sig ogsaa om Vinteren kun i en Stue, hvor der saa i Væggen var en eller flere Alkover med Gardiner for. Staldene var som oftest i samme Bygning som Opholdsrummene.

De fornemste Stuer havde tit Fliser paa Væggene, og paa én Væg var ofte anbragt et fast malet Chatol med Klap og Skabe og Skuffer; i mange Tilfælde var der ogsaa paa Væggen lige overfor sat et lignende Møbel, men kun en Attrap uden Indhold, for Symmetriens Skyld. Af samme Grund kunde der, lige overfor et Klædeskab inde i Væggen, være anbragt en tilsvarende fast Dør uden Skab. Mellem Vinduerne hang der et Spejl, og under dette stod det Bord, hvorved

man sad, med en Slagbænk, nogle Stole samt en Spinderok og sligt. Paa Væggen hang for det meste Billeder af Husfaderens Skib — ofte malet af en indfødt Kunstner — og andre Prydelser af Kobber og Messing, som Sengevarmere, og paa smaa Hylder Lyseslager og Tallerkener, ligesom der ogsaa paa Bilæggerovnen var Plads baade for Kedel og Kaffekande. Alle saadanne Ting holdtes skinnende blanke. Ved Ovnene stod for det meste en Lænestol med flettet Halmsæde, hvor en Bedstefader, hvis der var en saadan i Huset, havde sin Plads med sin Strikkestrømpe. For Vinduerne var der smaa Kappegardiner, og der saa man ogsaa Blomster i Urtepotter, saa der kunde være ret hyggeligt i en saadan Stue.

Til hvert Hus hørte en lille Have, hvor der dyrkedes Urter, lidt Blomster samt Ribs og Stikkelsbær; kun enkelte Steder havde grønklædte Mure og større Haver med gamle Frugttræer og mange Blomster — som Krohaven i Sønderho — men de hørte ganske til Undtagelserne.

Havevæsenet var jo ogsaa en meget vanskelig Ting, da Jordbunden var det bare Sand; der fordredes mange Aars Arbejde for at skaffe sig en Have, man kunde faa Gavn og Glæde af, og det havde Kvinderne paa Øen i Reglen ikke Taalmodighed til. Deres daglige Arbejde optog dem ganske, ved Siden af den daglige Omgang, der var meget intim og fortrolig, da de levede saa nær op ad hinanden, skønt hver Familie i sit Hus, og de fleste havde kendt hinanden hele deres Liv. Tjenestefolk var der ingen af, da hver gjorde sit Arbejde, saa der var ingen Standsforskel. De eneste Undtagelser herfra var de faa Embedsfamilier, hvis Boliger og Haver ogsaa var noget anderledes end de indfødtes.

Naar Foraaret nærmede sig, begyndte Mændene at tænke paa Udfarten; og deres Skibe, for saa vidt de havde ligget hjemme om Vinteren, hvilket ikke altid var Tilfældet, maatte sættes i Vandet og gøres rede. Herved hjalp de forskellige Familier hinanden og var forenede i saakaldte „Grandelag“, der havde gensidig Forpligtelse til at møde til saadanne Arbejder, naar der blev kaldt paa dem; dette var nu næsten alle særdeles villige til, da der altid serveredes Kaffe bagefter, hvor Passiaren gik meget livlig. Saasnart Raabene hørtes, forlod alle, der kunde det, deres Hus og det Arbejde, de der havde for, og begav sig til Mødestedet. Naar et saadant Skib skulde i Vandet, blev det anbragt paa Ruller og halet ud med lange Tov, som i hele deres Længde blev trukket af Mænd og Kvinder, den ene ved Siden af den anden, tit med Sang og altid med Spøg og Lystighed, i Forventning om den varme Kaffe efter Anstrengelsen. Lignende Sammenkomster fandt ogsaa Sted, naar man i et Hus fik Klyne eller sligt, og Grandelaget havde stor Betydning, men var en frivillig Sag. En anden Ting maatte man derimod gøre efter Anordning af Øvrigheden og efter Tur, og det var Nattevagt — mest for Ildebrand —, der næsten udelukkende besørgetes af Konerne. De tilsagdes, hver Gang deres Tur kom, og bragte saa hver noget Mad med, men bødes gerne hos en eller anden af de vaagende ind til Kaffe. Der sagdes, at man altid kunde høre, hvor Vagten var, paa den megen Lystighed, saa for Tyve kunde det ikke være, og Mændene vilde som oftest ikke deltage i den Sikkerhedsforanstaltning.

Ellers gik Livet sin jævne Gang, uden stor Afveksling. Om Vinteren, naar Mændene var hjemme, gik de

ældre hver Aften i Kroen, hvor de traf det sædvanlige Selskab og med det forhandlede Dagens Begivenheder samt fik sig et Slag Kort — ikke om Penge, det holdt de sig for gode til — men om en Kaffepunch, deres Nationaldrik, der holdtes for langt hæderligere end en „kold Snaps“, hvilken de foragtede. Iøvrigt var de meget maadeholdne i alle deres Nydelser, ligesom deres Fordringer i enhver Henseende var meget beskedne. Om Vinteren var der hver Søndag en Dansestue, hvor de yngre morede sig med at danse efter en meget tarvelig Musik og drak koldt Vand, naar de var tørstige. Ellers var de unges daglige Fornøjelse det saakaldte „Raad“.

De unge Mennesker kom næsten altid ud i Farten, naar de lige efter Konfirmationen havde uddannet sig paa Navigationsskolen; og da Skikken var, at de giftede sig ret tidligt, maatte de benytte de første Vintre til at søge sig en Brud, der ofte blev valgt af deres Præstekammerater. I alle de Huse, hvor der saaledes var unge, giftefærdige Døtre, samledes da hver Dag efter Middag nogle unge Karle — hver Dag de samme paa hvert Sted. De benævnedes „Raadskarle“, og de unge Piger sagdes „at have dem i Raad“. Det var meget velset at have mange og lidt graverende ingen at have. — De medbragte deres Strikketøj og sad saa og passiarede med Husets Døtre til Kl. 3, da der sædvanlig blev drukket Kaffe; saa gik de hjem og nød dette Maaltid, hvorefter de kom igen og fortsatte Underholdningen til Kl. 7 omtrent, da de atter gik hjem for at spise, men derefter vendte de endnu en Gang tilbage til et lille Aftenbesøg. Saaledes fortsattes der hver Dag, til endelig Valget var truffet, og der var adskillige forlovede Par; saa blev disse Forbindelser

gjort officielle ved, at hvert Par gik sammen omkring til Slægt og Venner og drak Kaffe; og havde de først „won te æ Kaffe“, da var alt i sin Orden, og der kunde tænkes paa Bryllup, naar Mændene kom hjem næste Gang.

Til denne Fest skulde der i Almindelighed indbydes mange, eftersom næsten alle paa Øen var gode Bekendte og for en Del beslægtede med hinanden, da Giftermaal med en Fastlandsperson hørte til Sjældenhederne. Disse selvskrevne Gæster fik den første Antydning deraf en lille Tid før Brylluppet, idet Bruden kom til dem og bad om „Dejnemælk“ — Mælk til at lægge Dej i -- hvilket de fleste med Glæde tilsagde hende; dog til dem, der ingen Køer havde, gik hun alligevel, og Spørgsmaalet blev saa løst med en lille Vits, thi alle vidste jo Besked. Men saa var Sagen paa det rene, og enhver sendte nu sin Brudegave, der bestod i en Skinke eller en Specie (4 Kr.) efter eget Valg, og alle, baade Værter og Gæster, ordnede sig til Festen og talte med hinanden derom.

Ved Dragterne til Bryllup var ikke meget at ordne, da de for Mændenes Vedkommende var de fineste, de havde, men af det sædvanlige Snit: Jakketøj eller Frakke og Støvler — til daglig brugtes mest Træsko. I Kvindernes Klæder var der mere Afveksling — dog ikke i Snit, men i Farve. Skørterne var altid af ret svært uldent Stof og lilla, røde eller grønne til de forskellige Lejligheder. Den lilla Farve var den mindst estimerede, og et saadant Skørt bar Koner og Piger baade Nat og Dag, saa det havde ikke megen Vidde. Desuden brugtes der ogsaa om Natten en Trøje, der sad ganske tæt om Figuren og var af lettere, ofte

Linned-Stof; dertil havde de om Hovedet et Tørklæde af Bomuld, blaåt med røde Terner. Naar de stod op om Morgenens, iførte de sig endnu et Skørt, rødt, grønt eller mørkeblaåt, oven paa det, de havde sovet med, men beholdt foreløbig Trøjen og Bomuldstørklædet paa, indtil de, senere paa Dagen, gik ud. Da tog de endnu et Skørt paa, videre end de andre, og skulde de til Kaffe eller andet Besøg, kom endnu et til, mens der ogsaa maatte en anden Trøje og et andet Hovedklæde paa. Trøjerne var om Vinteren uldne og om Sommeren ofte af Sirts eller andet Bomuldsstof; de sluttede smukt om Figuren og lukkedes med to Rader større Knapper, ofte af Rav — hvilket der jo fandtes en Del af ved Stranden — eller af Sølv. Ned om den største Del af Skørtet faldt et Forklæde af forskelligt lettere Tøj. Hovedklædet blev bundet fast om Hovedet, tilbage og frem igen paa en aparte Måne — hver af Byerne havde sin —, som de holdt meget paa; man saa intet af Haaret, men de to Snipper af Klædet, som sad oven paa Hovedet, maatte helst sidde korrekt; desuden blev der om Vinteren, naar man gik ud, bundet endnu et Tørklæde oven paa det første, men fra Hagen op over Hovedet for at skærme mod Blæsten. Gik man til Kirke om Søndagen, maatte der endnu et Skørt paa og paa de høje Helligdage endnu et. Det yderste og fineste var altid grønt, kantet med et bredt lysere grønt Silkebaand, og de andre havde ogsaa hver sin Kant. De yderste maatte jo være vide, da de vel var glatte et lille Stykke foran, men bagpaa sammenholdtes om Livet i store Læg, der blev lagt meget skarpt, og som ved Gangen maatte slaa det rigtige Sving, saa man kunde se, der var mange Skørter paa. Naar disse Læg mistede noget af

deres oprindelige Skarphed, blev denne fornyet ved, at Skørtet blev bundet sammen i en Rulle, hvorpaa de varme Brød, naar de kom ud af Ovnene, blev lagt som en Presse. Det rigtige Sving frembragtes saa ved, at Kvinderne paa Øen altid gik saaledes, at de førte Armen og Benet paa samme Side frem samtidig. Man skulde tro, at Piger og Koner, klædt i dette ret svære Stof, maatte tage sig noget klodsede ud; men det var ingenlunde Tilfældet. Skikkelsen og Stoffet og Snittet passede til hinanden, og Kvindernes Bevægelser var raske og lette, saa de unge tog sig godt ud, og deres Hud, som skærmedes af Hovedklæderne, og desuden om Sommeren, naar de i stærk Varme gik paa Markarbejde, ved sorte Masker — de saakaldte „Strud“ — beholdt længe sin oprindelige Blødhed og Friskhed. Brudens Dragt var den eneste stærkt afvigende, og den var, paa en enkelt Undtagelse nær, meget smuk. Baade Skørt og Trøje var af fint sort Klæde og Knapperne ret store af Sølv-Filigranarbejde, et stort hvidt Forklæde med Kniplinger eller Broderier holdtes sammen om Livet af et bredt, sort Fløjsbælte med en lang Sløjfe foran, hist og her besat med Sølvprydelser. Men saa kom jo Undtagelsen, og den var grusom! det var Hovedsmykket — den saakaldte „Bore“ — et Diadem af Pap, fuldt besat med Prydelser af Tøjblomster og Glasperler og med et lille Spejl midt over Panden. En saadan Bore var at faa til Leje i Kroen. Den gjorde naturligvis ikke Bruden skønnere og skaffede hende desuden en stor Ubehagelighed, idet Boren ikke, som Hovedklædet ellers, skjulte Haarret, der maatte ses glat opstrøget nedenfor den. Haarret, der ellers altid blev meget stedmoderlig behandlet, da det aldrig var at se, maatte den Dag redes ordentlig

igennem, og det var nok svært at døje for Bruden, der bogstavelig maatte lide for Stadsens Skyld.

Dagen før Brylluppet samledes en Del unge Mænd og Piger og begav sig i Forening ud til alle de Huse, hvis Beboere skulde med til Gildet „for at laane Tøj“; de gik ind hvert Sted og udtog alt det Husgeraad, der kunde finde Anvendelse ved Festen, baade i Køkkenen og ved Bordet. Nogen Forklaring behøvedes ikke — alle vidste, hvorfor de kom; og havde man enkelte Stykker, man fandt for gode til at udlevere ved denne Razzia, da maatte man holde dem under Laas og Lukke, thi alt passende blev taget og bortført.

Paa selve Bryllupsdagen, naar Brudeparret gik til Kirken, løb en ung Mand i Forvejen og raabte ved hvert Hus: „Nu gaar de!“ og Følget sluttede sig da til. Der kørtes jo ikke, thi Vejen var ikke saa lang, og Vogne og Heste var ikke saa talrige.

Bryllupsmaaltidet bestod i kogt, saltet og røget Skinke og Kartofler, der anrettedes med Skallen paa, saa Selskabet selv maatte pille dem; dertil hørte en Sauce af Fedt med Sirup i. Naar det var meget fint, blev der til Dessert givet en eller anden stor Kage. Senere blev der adskillige Gange drukket Kaffe og Kaffe-punch med Julekage og Smørrebrød af Sigtebrød. Imellem disse Maaltider gik Brudeparret og Brudepigerne en Runde om i Byen og præsenterede sig for dem, der var forhindrede i at komme med til Festen.

Blev der født et Barn, da maatte Moderen snarest muligt derefter igen indledes i Kirken; thi skønt den kirkelige Sans just ikke altid var saa stor, holdtes der strengt paa Formerne. I den Anledning kom hun en Søndag, fulgt af en Del Koner, der i Forvejen havde drukket Kaffe hos hende, til Kirken, hvor de stillede

sig op i Vaabehuset; Præsten kom da derned, og med Haanden paa Konens Hoved holdt han en lille Tale til hende, velsignende hendes Ankomst til Kirken igen. Uheldigvis bar denne Modtagelse Præg af at være en tom Ceremoni.

Snart derefter blev Barnet døbt, og det gjaldt om, at det fik det rigtige Navn; dette skulde først, hvis det var en Dreng, være Faderens Faders Navn og derefter Morfaderens, og var disse nu tilfældigvis det samme, fik ogsaa Barnet det samme Navn to Gange efter hinanden — ligesaa med Pigerne. — Det kunde ogsaa hænde, at to eller tre i èn Familie maatte have det samme Navn, hvor man saa maatte hægte et andet ved for at gøre Forskel.

I Anledning af Daaben var der stor Forsamling til Kaffe, hvor Barnet blev bragt ind til Bordet og maatte gaa rundt fra Haand til Haand trods den Protest, det under Tiden rejste derimod.

Det ses nu, at Fordringerne til Beværtningen ikke var store; men saaledes var de ogsaa i det hele meget beskedne. Kaffen indtog uimodsigelig den første Plads, baade til Fester og til daglig; ellers var det Grød og Vælling, Kaal og Ærter og Flæsk. En national Yndlingsret var den saakaldte „Sakkuk“, en Dej, kogt i en Pose, og dertil Flæsk med Sirupssauce. Fersk Fisk spistes kun i Fiskeritiden, to Gange om Aaret, naar Stimerne kom. Mændene drog ud paa Fiskeri hver Dag, og Fangsten fordeltes; men der blev altid saltet og tørret en Del til senere Tider. Fersk Kød var sædvanlig kun at faa, naar der i et Hus slagtedes en Ko, der ikke godt kunde taale at blive ældre; da blev det udraabt i Byen, at Kødet kunde faaes, og Folk styrtede til.

Æbleskiver af hævet Dej var meget yndede og brugtes ogsaa til Kaffe, ligesom den saakaldte „Sætkage“, der bagtes i et Lerfad inde i Ovnen sammen med baade Rug- og Sigtebrød, og ved Juletid forskellige Slags Kager. Til Kaffen, Kl. 3 om Eftermiddagen, spistes altid skaaret Sigtebrød og Sætkage eller Æbleskiver; men var man forlegen for noget af den Slags, hjalp man sig, da der dog var længe mellem Bagningerne, ved, naar man havde kogt Middagsmaden, at feje den varme Skorstensbund ren og der sætte Dej til en Kage paa en Blikplade med en Jydepotte over — saa var Kagen bagt inden Kaffetid og serveredes gansk frisk og varm.

Enhver kunde godt tilfredsstille sine ret tarvelige Ønsker i Henseende til Mad og Drikke, thi der var en temmelig ligelig Velstand og meget faa Fattigfolk. Flæsk var jo noget af det, der spistes mest, men det indslagtedes for en stor Del om Efteraaret og saltedes og røgedes. Den Tid, der blev slagtet, var en sjælden livlig Tid, da de Mænd, der var hjemme, var meget ivrige efter at sammenligne de slagtede Grise og se, om ikke muligvis deres egen skulde være den bedste. Dette var jo især en Forlystelse for dem, der ikke mere fo'r til Søs, og iblandt disse var endogsaa en, der gik omkring med en Tommestok og maalte de Grise, der var ophængte efter Slagtingen. Af Høns og andre Smaakreaturer fortæredes kun meget lidt.

Det var kun Bryllup og Barnedaab, som gav Anledning til større indbudte Forsamlinger; men ellers levede Fannikerne og Sønderhoningerne sammen som en Familie, der gik ud og ind hos hinanden og vidste Besked om alt hos hinanden, men paa en gemytlig og venskabelig Maade, uden nogen videre Splidagtig-

hed, og tog frit for sig i Nabohuset, hvis de manglede noget, og netop ingen var tilstede der. De forskellige Lejligheder, hvor de maatte hjælpe hinanden ved deres Arbejde, gav dem jo Anledning til et næsten dagligt kammeratligt Samvær.

Mod de tilrejste Fastlandsfolk var de venlige og hjælpsomme, skønt de i al Hemmelighed saa lidt ned paa dem og fandt, at der manglede en Del i deres Udvikling.

Præsten betragtede de nu som levende af deres Naade og Barmhertighed, da de jo skulde ofre til ham, men selv maatte bestemme Offerets Størrelse, som derfor aldrig blev stort; desuden var han selvskreven ved alle Bryllupper og Barselgilder samt Begravelser, hvilket altid blev regnet med — dog ikke af Gnieragtighed —, det var kun en naturlig Følge af deres egne beskedne Fordringer til Livet og smaalige Beregninger af alt, hvilket ogsaa, ved deres gamle Ansøgning angaaende Kirken, viser sig at være nedarvet. Toldembedsmanden var forholdsvis heldigere stillet, da alt, hvad han skulde have af dem, var fastsat ved Lov, og desuden havde han saa indgaaende Kendskab til alt Skibsarten vedrørende, at han ofte kunde hjælpe dem udover det, han var pligtig til at gøre. Derfor følte de sig ogsaa altid taknemmelige og beviste det — naturligvis efter deres ejendommelige Syn paa Tingene —, idet de èn Gang, da han havde udrettet noget for dem, som var af blivende Værd, særlig for de gamle Skippere, forærede ham: to ganske udmærkede fede, røgede Flyndere, som han aldrig havde smagt Mage til. Naar Skipperne kom hjem fra deres Rejser, lagde de ikke altid helt ind i Havnen, men laa med Skibet udenfor en Grund, kaldet „Kjeldsandet“; denne

Grund var ved Flodtiden overflydt med Vand, men laa ved Ebben tør, saa man kunde gaa over den. Man maatte saa se at kalde en Baad til for at blive roet over det sidste Stykke mod Land, der aldrig blev tørt. Det var en Venskabstjeneste, som enhver villig ydede, naar de hørte Raabet, og den Vej benyttede Toldopsynet som oftest, naar det indklarerede de hjemkomne Skibe, — den Mulighed, at ingen hørte dem, saa de maatte blive staaende Flodtiden over, hvilket var ret farligt, regnede man aldrig med. En Gang hørte Toldembedsmanden en ung Mand raabe efter Baad og roede da over at hente ham; Dagen derefter kom hans Moder med en lille nydelig Lerpotte med Fløde, der var hældt i straks ved Kogningen, saa Skindet lukkede fast over den — „fordi Kontroløren havde reddet hendes Søns Liv“. Det var ham imidlertid overraskende saaledes at have gjort sig fortjent til Medaillen for druknendes Redning.

Naar Vind og Vejr var dertil, drev der ofte Rav ind paa Kysten, under Tiden temmelig store Stykker, meget værdifulde; dog det havde alle og enhver ikke Lov at tage, men kun de, der havde Retten dertil paa et bestemt Stykke af Stranden. Der var ogsaa en eller et Par Mænd, som for en Del levede af at forarbejde dette Stof og gjorde det meget fint og smukt til Knapper, Naale og navnlig til nydelige Halskæder sammensatte af Ringe, vekselvis blanke og matte, og med vedhængende Kors. Det var et ret indbringende Arbejde, da alle tilrejsende maatte se disse Ting og gjorde Indkøb deraf.

Saa rodfæstet Fanøboernes Kærlighed end var til deres eget Land, strakte den sig heller ikke videre; de følte sig ikke gennemgaaende hørende til den danske

Nation — saavidt da kunde mærkes udadtil, og ind i Hjerterne kan man jo ikke se. Dog ved Krigens Udbud 1864 viste de sig almindelig ganske ligegyldige og kunde ikke rigtig forstaa, at Fastlandsfolkene snart sørgede og snart jublede; thi de mente nu, det var underligt, at „da vi altid har det lige fredeligt og godt i vores lille Land, kan det jo dog være ligegyldigt, hvem der regerer udenfor.“

Den Tid var man jo mest tilbøjelig til at gnistre af Harme ved at høre saadanne Udtalelser; dog nu, da man har dem mere paa Afstand, forstaar man nok bedre, at man ikke maa se paa dette under en for skarp Synsvinkel uden at tage Forholdene og hele Livet paa den lille Ø med i Betragtning.

Har man lært disse Mennesker at kende som en ærlig, retsindig, nøjsom og velvillig Befolkning, da vil man huske dem saaledes og ønske for dem, at dette Sindelag maa bevares trods alle de Forandringer, som Tiden og de mange fremmede, de nu har lært at kende, kan have frembragt hos dem.

Hvis det maa lykkes for mig, at de, vel ikke mange, som en Gang læser denne lille Skildring, der er skrevet efter Selvsyn for saa mange Aar tilbage, ville lægge den fra sig med lidt Deltagelse for den ubetydelige Vesterhavso og dens jævne Befolkning, vil jeg føle mig meget glad og taknemlig derfor.
